

ZOFIA TYLUS

DOI: 10.26106/5z7w-0456

Uniwersytet Jagielloński, Wydział Polonistyki

 <https://orcid.org/0000-0001-5459-5837>

NIEZNANA KSIĘGA POCHODZĄCA Z BIBLIOTEKI ZYGMUNTA AUGUSTA W KOLEKCJI OO. KARMELITÓW NA PIASKU W KRAKOWIE

Przedmiotem niniejszego artykułu jest zaprezentowanie nowo odkrytego druku pochodzącego z księgozbioru Zygmunta Augusta, a obecnie przechowywanego w kolekcji oo. karmelitów trzewickich na Piasku w Krakowie. Przedtem warto jednak przypomnieć pokrótce dzieje karmelitańskiej biblioteki, a następnie królewskiej księżnicy.

Losy zakonnej biblioteki obszernie opisał Szymon Sułcki¹, obecny jej kustosz, na którego publikację powołuję się tutaj. Początki klasztornej księgozbioru sięgają końca XIV wieku, w którym to czasie powstał także klasztor. Pierwsze zasoby stanowiły księgi liturgiczne: mszały i antyfonarze, przywiezione przez zakonników z Pragi.

Można przypuszczać, że był to zwyczajowy zestaw ksiąg, w jaki wyposażała nowo powstający klasztor macierzysta placówka. Brak wiadomości o pozostałych księgach. Można przypuścić, że przywieziono [wówczas] ze sobą kilka rękopisów. Wśród nich musiały znaleźć się reguła, konstytucje Zakonu oraz zapewne jakieś traktaty teologiczne i filozoficzne. Musiano bowiem liczyć się z tym, że to właśnie tutaj w stolicy Królestwa Polskiego, gdzie niemal równocześnie z fundacją klasztoru w Akademii erygowano Fakultet Teologiczny, znajdzie miejsce ośrodek kształcący nowych zakonników².

Przyjmuje się, że w klasztorze istniał księgozbiór o charakterze naukowym, ze względu na wzmianki o studentach-karmelitach kształcących się w Akademii Krakowskiej. Książki napływały do klasztornej biblioteki w rozmaity sposób. Były przywożone przez zakonników z innych klasztorów prowincji lub wytwarzane na miejscu, kupowane, a przede wszystkim pochodziły z darów. Intensywny rozwój karmelitańskiej biblioteki przypada na XVII i XVIII wiek.

¹ S. Sułcki, *Księgozbiór klasztoru karmelitów na Piasku w Krakowie*, Kraków 2014.

² Tamże, s. 71; W cytatach zachowana została oryginalna pisownia.

Badania nad biblioteką Zygmunta Augusta prowadzono od początku ubiegłego wieku. Szczególnie owocny był czas dwudziestolecia międzywojennego, kiedy działali tacy badacze jak Kazimierz Hartleb³ i ksiądz Edmund Majkowski⁴. Wówczas obszerne badania prowadził również znany bibliofil Edward Chwalewik⁵. Natomiast w latach osiemdziesiątych powstała bardzo szczegółowa monografia Alodii Kaweckiej-Gryczowej⁶. A w ostatnim czasie o zbiorach królewskich pisali między innymi: Katarzyna Płaszczyńska-Herman⁷, Tomasz Ososiński⁸, Dorota Sidorowicz-Mulak i Arkadiusz Wagner⁹ oraz Michał Muraszko¹⁰.

Według Kaweckiej-Gryczowej dziedzictwo rodzinne Zygmunta Augusta nie prezentowało się okazale. Książki należące do Bony pochodziły częściowo z Włoch, inne nabywano w Polsce. Były to przede wszystkim opracowania historyczne, między innymi rękopis słynnego dzieła Jana Długosza (*Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*). Królowa posiadała również wspaniałą, pergaminowy egzemplarz, zawierający opowieść o dziejach Franciszka Sforzy, księcia Mediolanu (*La Sforziada*) autorstwa Giovanniego Simonetty, wydany w Mediolanie w roku 1490¹¹. Inkunabuł ten stanowił niezwykle cenną pamiątkę rodzinną, którą przejął Zygmunt August, a po nim – Jan Zamoyski. Obecnie druk ten jest dostępny w polskiej bibliotece cyfrowej – Polona. Natomiast, co do zbioru Zygmunta Starego spis z roku 1510 informuje o około 70 tomach, które znajdowały się w jego kolekcji. Wśród nich dominowały książki ruskie – przypuszczalnie pozostałość po prawosławnych przodkach rodu, oraz książki łacińskie – spadek po królu Aleksandrze Jagiellończyku. Warto przy tym wspomnieć, że w tamtych czasach istniały już bardzo bogate kolekcje królewskie i książęce. Prezentowały się one o wiele okazalej niż zasoby Jagiellonów. Do nich zalicza się biblioteka króla Francji

---

³ Zob. K. Hartleb, *Biblioteka Zygmunta Augusta. Studium z dziejów kultury królewskiego dworu*, Lwów 1928.

⁴ Zob. E. Majkowski, *Materiały do dziejów Biblioteki Zygmunta Augusta. Książki Zygmunta Augusta przechowywane w Bibliotece Archidiecezjalnej w Poznaniu*, Poznań 1928.

⁵ Zob. E. Chwalewik, *Zbiory polskie: archiwa, biblioteki, gabinety, galerie, muzea i inne zbiory pamiątek przeszłości w ojczyźnie i na obczyźnie w porządku alfabetycznym według miejscowości ułożone*, Warszawa 1926–1927.

⁶ A. Kaweckaja-Gryczowa, *Biblioteka ostatniego Jagiellona. Pomnik kultury renesansowej*, Wrocław 1988.

⁷ K. Płaszczyńska-Herman, *Nieznane książki króla Zygmunta Augusta w bibliotece Zgromadzenia Księżych Misjonarzy na Stradomiu w Krakowie*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” LXIII, 2013, s. 71–81.

⁸ T. Ososiński, *Dwie książki z dawnej biblioteki króla Zygmunta Augusta*, „Rocznik Biblioteki Narodowej” XLV, 2014, s. 97–108.

⁹ D. Sidorowicz-Mulak, A. Wagner, *Dzieło Vesaliusa w oprawie Mistrza Dawida a problem początków księgozbioru króla Zygmunta Augusta*, „Roczniki Biblioteczne” LIX, 2015, s. 3–24.

¹⁰ M. Muraszko, *Nieznane monumentum z biblioteki Zygmunta II Augusta w zbiorach Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie*, „Folia Toruniensia”, t. 18, 2018, s. 187–196.

¹¹ A. Kaweckaja-Gryczowa, dz. cyt., s. 29.

w Blois i Paryżu, tworzona od wieku XIV (jej początki sięgają czasów panowania Karola V), zawierająca wartościowe rękopisy bibliofilskie. Stała się ona później fundamentem Biblioteki Narodowej w Paryżu (obecnie Bibliothèque nationale de France)¹². Jednym z najbogatszych księgozbiorów była także Bibliotheca Corviniana, założona w drugiej połowie XV wieku przez króla Macieja Korwina na zamku w Budzie¹³. Przykłady te, jedno z wielu, obrazują stan intelektualny renesansowej Europy i niekoniecznie świadczą na korzyść księżnicy króla polskiego.

Większość kolekcji Bony i Zygmunta Starego odziedziczył Zygmunt August i przeniósł do Wilna, gdzie w roku 1547 rozpoczął systematyczne tworzenie własnego księgozbioru. Właśnie tę datę przyjmuje się jako początek biblioteki ostatniego Jagiellona, choć istnieją też przypuszczenia, że zaczął gromadzić księgi nieco wcześniej – w pierwszej połowie lat czterdziestych XVI wieku¹⁴. Kolekcję cechuje przede wszystkim wszechstronność. Zawierała księgi z różnych dziedzin wiedzy – prawa, medycyny, historii, astronomii, botaniki, matematyki, magii oraz pisma renesansowych humanistów. Należy przy tym zaznaczyć różnorodność języków. Notuje się książki w językach hebrajskim, greckim, hiszpańskim, włoskim, francuskim, niemieckim oraz łacińskim. Dodam, że zarówno różnorodność tematyczna, jak i obecność ksiąg zwłaszcza w języku greckim świadczą o renesansowym charakterze tej kolekcji oraz o jej wymiarze europejskim. Wiadć tutaj, że Zygmunt August był prawdziwym księciem renesansu. Część księgozbioru stanowiły książki pochodzenia protestanckiego (znany jest bowiem przychylny stosunek króla do nowinek religijnych), na przykład *Biblia* Lutra, przez tegoż własnoręcznie dedykowana władcy. Alodia Kawecka-Gryczowa zaznacza, że nie należy wyciągać pochopnych wniosków o zainteresowaniach króla na podstawie tematyki gromadzonych książek, gdyż oprócz niego na kształtowanie księgozbioru mieli wpływ bibliotekarze oraz ofiarodawcy. Jednakże z drugiej strony, nawet jeśli bibliotekarze decydowali o zakupie danej pozycji, musieli być pewni, że będzie ona odpowiadała gustom króla. Podobnie było z ofiarodawcami. I nie jest istotne, czy on te książki studiował – najważniejsze, że chciał je posiadać. Zatem całość kolekcji można traktować jako świadectwo o Zygmuncie Augustynie. Początkowo biblioteka była prywatną własnością króla, a z czasem przyjęła też funkcję publiczną, dla podniesienia poziomu nauki i kultury.

Królewski testament został sporządzony w roku 1571, a jego realizacją miała zająć się Anna Jagiellonka. Dzieje księżnicy dobiegają kresu wraz ze śmiercią Augusta w 1572 roku. Jego wolą było przekazanie księgozbioru jezuitom wileńskim. Część rzeczywiście do nich trafiła¹⁵, natomiast pozostałym dziedzictwem księżna dysponowała

¹² Zob. *Histoire de la Bibliothèque nationale de France*, [online] <https://www.bnf.fr/fr/histoire-de-la-bibliotheque-nationale-de-france> [dostęp: 31.10.2019].

¹³ Zob. *The Bibliotheca Corviniana Collection*, [online] <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/memory-of-the-world/register/full-list-of-registered-heritage/registered-heritage-page-8/the-bibliotheca-corviniana-collection/> [dostęp: 31.10.2019].

¹⁴ D. S i d o r o w i c z - M u l a k, A. W a g n e r, dz. cyt., s. 23.

¹⁵ Jezuitom wileńskim przekazano połowę książek (około 2500 tytułów). Większość z nich tam pozostała, a inne zostały rozproszone po różnych kolegiach prowincji. Ich późniejsze losy były bardzo burzliwe.

wedle własnej woli¹⁶. Z tego względu mnóstwo ksiąg zostało rozproszonych po wielu bibliotekach polskich i zagranicznych. Część kolekcji znalazła się u karmelitów trze-wickowych na Piasku w Krakowie, choć nie bezpośrednio. Tam też przechowywany jest opisywany tutaj druk, stanowiący niegdyś element wielkiej królewskiej kolekcji dzieł prawniczych, szczególnie ksiąg poświęconych odradzającemu się prawu rzym-skiemu. O stopniu zainteresowania króla tą dziedziną wiedzy pisze Kawecka-Gryczowa w swojej monografii:

W dziale prawa znajdziemy wszystkie jego grupy, w tym obficie reprezentowane ius civile – wielkie, w nowym opracowaniu kodeksy prawa rzymskiego, poczynając od „klasyka” w tej dziedzi-nie Bartola de Saxoferrato [...], czy jego słynnego ucznia Piotra Balda de Ubaldis; do użytku praw-ników wileńskich stały dzieła całej plejady glosatorów i komentatorów; nie zabrakło takich sław, jak profesor uniwersytetu bazylejskiego Claude Chansonette (Cantiuncula) czy Ulrych Zasy z Fryburga i mnóstwa cieszących się szerokim uznaniem lionńskich edycji przodujących jurystów włoskich, francuskich. Oprócz prawa kanonicznego, cywilnego i karnego można było znaleźć dzieła odnoszące się do praw krajowych (m. in. królestwa Neapolu, Hiszpanii, Francji).¹⁷

Jak widać, między innymi Lyon stanowił centrum zasilania królewskiej biblioteki. Stamtąd też pochodzi prezentowany tutaj druk, a właściwie druki. Wolumin składa się bowiem z trzech druków opatrzonych tym samym adresem wydawniczym: Lugduni, Apud Haeredes Iacobi Giuntae. Sprowadzono je więc z Lyonu, z drukarni spadkobier-ców Jacques’a Giunty. Pierwszy druk został wydany w 1551 roku, a dwa kolejne – w 1550 roku. Można przypuszczać, że zamówiono je bezpośrednio w Lyonie i z woli zamawiającego oprawiono w Krakowie w jednym woluminie. Z tego względu książka jest współprawna, ponieważ decyzja o wspólnym oprawieniu owych trzech druków należa-ła najprawdopodobniej do zamawiającego¹⁸.

Warto przyrzeć się bliżej autorom tych druków wydanych pod wspólną nazwą – *Consilia*. Są to Barthélemy de Chasseneuz oraz Giovanni Calderini. Pierwszy z nich był XVI-wiecznym znanym francuskim prawnikiem. Zmarł w 1541 roku w Aix-en-Provence, zabity przez truciznę znajdującą się w bukietach kwiatów. Ciekawostką jest jego udział w zabawach prawniczych jako obrońcy zwierząt. Została mu poświęcona tylko jedna monografia *Un Jurisconsulte au XVIe siècle. Barthélemy de Chasseneuz* autorstwa Jeana-Henriego Pignota¹⁹. Nie zawiera ona tytułu dzieła wydanego tutaj pod jego nazwi-skiem. Poza tym, u Pignota nie występuje nawet nazwisko wspomnianego drukarza –

Zob. M.I. Tkaczeko, M. Brynda, *Katalog ksiąg z biblioteki króla Zygmunta II Augusta w zbiorach Rosyjskiej Biblioteki Narodowej w Sankt Petersburgu*, Warszawa 2015, s. 45.

¹⁶ Fragment księgozbioru przejął sekretarz królewski Jan Zamojski – tamże, s. 45.a

¹⁷ A. Kawecka-Gryczowa, dz. cyt., s. 48.

¹⁸ W przeciwieństwie do ksiąg współwydanych, kiedy umieszczenie w jednym tomie dwóch lub więcej tekstów wynika z woli autora lub autorów.

¹⁹ J.-H. Pignot, *Un Jurisconsulte au XVIe siècle. Barthélemy de Chasseneuz, premier commentateur de la coutume de Bourgogne et président du Parlement de Provence. Sa vie et ses oeuvres*, Paris, Larose, 1880; przedrukowana w 1970 roku przez Slatkine Reprints w Genewie.

J. Giunty. Oznacza to, że nie mamy tutaj do czynienia z dziełem Chasseneuza, lecz z kompilacją, między innymi cytatów i myśli od niego pochodzących, sporządzoną na podstawie jego dzieł przez Hugona Darlaya²⁰, wymienionego na karcie tytułowej. Druk ten nie jest dzisiaj często spotykany, znajduje się na przykład w bibliotece Uniwersytetu w Salamance²¹. Drugi tekst stanowi indeks²² do wyżej wymienionej kompilacji.

Natomiast Calderini był bolońskim kanonistą, żyjącym w XIV wieku (zmarł w 1365 roku), uczniem Giovanniego d'Andrei. Wykładał prawo kanoniczne w Bolonii do końca 1359 roku (kanonistą był również jego syn Gaspare, 1345–1399). Napisał różne prace, między innymi zbiory porad. W tym przypadku chodzi właśnie o jego rady (również *Consilia*)²³.

Mamy prawo przypuszczać, że nie korzystano zbyt często z owych *Consiliorum*, zważywszy na znikome ślady użytkowania księgi. Nie licząc podkreśleń kilku linijek tekstu, znajdujemy tutaj zaledwie jeden krótki komentarz prawniczy po łacinie. Karty zachowały się w bardzo dobrym stanie, podobnie jak i oprawa, która nosi nieliczne ślady zniszczeń, wgnieceń skóry, odśnieżeń deski. Na tylnej części okładziny są odcisnięte podłużne równomierne linie w wyniku położenia na niej innej księgi, która miała metalowe elementy oprawy. A wszystko to musiało być dociśnięte jeszcze innymi książkami. Ślady te mogą świadczyć o tym, że w bibliotece Zygmunta Augusta książki przechowywano nadal w taki sposób jak w średniowieczu, czyli nie ustawiano ich w rzędzie, lecz kładziono poziomo, jedną na drugiej. Odcisnięte na królewskiej księdze linie najprawdopodobniej są wynikiem takiego właśnie sposobu przechowywania.

Oprawę tworzy deska powleczone brązową skórą bez jakichkolwiek drogocennych ozdób. Składki złączono pięcioma podwójnymi związami, wyraźnie odznaczającymi się pod skórą na grzbiecie. Widoczne są także ślady po dwóch klamrach, skórzanych lub metalowych (nie wiadomo, z jakiego materiału je wykonano).

Przednia strona oprawy zawiera wytłoczone w górnej części nazwiska dwóch autorów: Bartholomaei Chassenei et Ioannis Calderini, w środku – superekslibris Zygmunta Augusta, a najniżej tytuł – *Consilia*. Tylna natomiast część oprawy zaopatrzona jest w królewską formułkę własnościową wraz z datą opracowania – SIGISMVNDI AVGVSTI REGIS POLONIAE MONVMENTVM 1555. Według Kaweckiej-Gryczowej „do-piero tę inskrypcję łącznie z tłokiem herbowym (a niekiedy i bez niego) należy uznać za superexlibris królewski”²⁴.

²⁰ Nie występuje w bazie danych „Universal Short Title Catalogue” (dalej jako USTC).

²¹ Sygn. 3093.

²² Nie występuje w bazie danych USTC.

²³ Zob. *Calderini, Giovanni*, [online] <http://www.treccani.it/enciclopedia/giovanni-calderini> [dostęp: 23.03.2019]. W bazie danych USTC pod numerem 352768 figurują *Consilia* autorstwa Giovanniego Calderiniego, jednak chodzi tutaj o druk, który ukazał się w Salamance bez daty wydania. Zatem nie jest on tożsamy z omawianym w tym artykule. Podobnie *Consilia secundum decretalium rubricas digesta*, których jest on autorem, wymienione pod numerami 123856 (Lyon, bez daty wydania) i 121582 (Lyon, 1536) nie odpowiadają temu drukowi.

²⁴ A. K a w e c k a - G r y c z o w a, dz. cyt., s. 94; tak jest w oryginale

Opierając się na oznaczeniach Kaweckiej-Gryczowej, można stwierdzić, że jest to superekslibris II²⁵. Przedstawia on dwie tarcze herbowe: herb Królestwa Polskiego z Orłem i literami SA (inicjały królewskie) oraz herb Litwy z Pogonią. Powyżej znajduje się anioł trzymający w jednej dłoni koronę, a w drugiej mitrę książęcą. Całość otacza wieńiec laurowy. Powołując się na wcześniejsze ustalenia Kaweckiej-Gryczowej, możemy stwierdzić, że tłok superekslibrisowy, który tutaj występuje, został wykonany przez złotnika Jana (postać niezidentyfikowaną). Między rokiem 1547 a 1555, kiedy to oprawiono *Consilia*, oprawy królewskie były wykonywane przez dwóch mistrzów introligatorskich – Dawida i Jerzego Moellera, posługujących się tymi samymi tłokami, w tym opisanym superekslibrisem II (którego tłok wykonał wspomniany Jan), natomiast różnymi radełkami.

W tym przypadku posłużono się trzema wzorami radełek. Pierwszy przedstawia drabinę Jakubową, Mojżesza przyjmującego od Boga Dekalog, adorację złotego cielca i ofiarę Izaaka (SCALA IACOB[I], PRO[MULGATIO] LEGIS, IDOLATRIA, H[OLOCAUSTUM] ISAAC[I])²⁶. Alodia Kawecka-Gryczowa nadaje temu radełku numer 13. Drugi przedstawia Świętego Pawła, Świętego Piotra i Zbawiciela. Zawiera datę 1540. Jest to data wykonania wzoru, opisanego u wspomnianej autorki jako radełko 9 (PAVLVS, PETR[US], 1540, SALVATO[R]). Zastosowano tutaj także radełko 3, zawierające podobizny ptaków i wzory roślinne. Są to, wśród wielu innych, tłoki wspomnianych mistrzów z Krakowa. Alodia Kawecka-Gryczowa niestety nie podaje, którymi radełkami posługiwali się ci dwaj introligatorzy. Natomiast dzięki publikacji Marii Krynickiej jesteśmy w stanie ustalić, że wyżej opisane radełka były używane przez J. Moellera²⁷.

Jakie były późniejsze losy tego starodruku? Na podstawie jedynej notatki proveniencyjnej można stwierdzić, że książka przez pewien czas należała do Wojciecha Perlickiego – prepozyta, oficjała sądu katedralnego i kanonika lwowskiego. W latach 1603–1604, po śmierci arcybiskupa Jana Dymitra Solikowskiego, sekretarza Zygmunta Augusta, pełnił on urząd administratora *sede vacante* archidiecezji lwowskiej²⁸. Wspomniana notka brzmi następująco: *R[everendus] D[ominus] Alb[ertus] Perlicki praep[os]i[tus] et off[ic]ialis Leopoliensis V[enerabili] Capitulo Leopoliensi d[e]d[i]t A[nno] 1607*²⁹. Jak pisze Edward Różycki,

²⁵ Tamże, s. 91.

²⁶ W taki sposób zostało to odczytane przez Ososińskiego (zob. T. O s o s i ń s k i, dz. cyt., s. 100, przyp. 15), podczas gdy Kawecka-Gryczowa podaje następujący zapis: SCALA IACOB[I], PRO LEGIS, IDOLATRIA, ... ISAAC (zob. A. K a w e c k a - G r y c z o w a, dz. cyt., ilustracje 43–46).

²⁷ Zob. M. K r y n i c k a, *Oprawy książkowe z herbami ostatnich Jagiellonów w zbiorach Muzeum Narodowego w Krakowie*, „Rozprawy i Sprawozdania Muzeum Narodowego w Krakowie”, t. 12, 1980, s. 23–59, ilustracje 16c, 16d i 16n, które odpowiadają u Kaweckiej-Gryczowej radełkom nr 13, 9 i 3.

²⁸ Zob. E. R ó ż y c k i, *Książka polska i księgozbiory we Lwowie w epoce renesansu i baroku*, Wrocław 1994, s. 158.

²⁹ Sprawdziłam poprawność rozwinięcia skrótów, porównując ten zapis z proveniencjami obecnymi w innych księgach, które należały do Perlickiego, częściowo spisany w książce J. G w i ó ź d z i k i i E. R ó ż y c k i e g o, *Druki XVI wieku w zbiorach Biblioteki Katedralnej we Lwowie*, Warszawa 2008.

w roku 1607 kanonik [Perlicki] zapisał bibliotece kapitulnej swój księgozbiór, składający się z co najmniej kilkudziesięciu cennych druków [...] dotyczących teologii, egzegezy, historii Kościoła, kano-
znodziejstwa i prawa. Prawie wszystkie książki zostały zaopatrzone w zapis donacyjny oraz datę³⁰.

Wojciech Perlicki zmarł w 1607 roku. Notatka została naniesiona prawdopodobnie już po jego śmierci przez kogoś, kto przekazał jego książki bibliotece kapituły we Lwowie³¹. Natomiast nie wiadomo, w jaki sposób omawiana tutaj księga trafiła do Perlickiego.

Dedit – zapisał, najprawdopodobniej w testamencie, kapitule lwowskiej. We Lwowie były dwie kapituły – katedralna i kolegiacka. Książki po nim przejęła kapituła katedralna, ponieważ pełnił, jak to zostało wspomniane wyżej, różne ważne funkcje przy archidiecezji lwowskiej, w tym urząd administratora tejże.

Z dokumentacji wynika, że książka trafiła do karmelitów trzewickowych we Lwowie w roku 1729³². Na karcie tytułowej pierwszego tekstu, w górnym marginesie widnieją trzy sygnatury, wszystkie według Sułeckiego należą do lwowskiej biblioteki karmelitów trzewickowych: N° 50 (przekreślona) – była to pierwsza sygnatura. Kształt cyfry 5 nie jest siedemnastowieczny, lecz osiemnastowieczny, co zdaje się świadczyć o tym, że książka ta przynajmniej przez sto lat była przechowywana w bibliotece kapituły katedralnej, zanim znalazła się u karmelitów lwowskich; XII. T. 2 (przekreślona); XII. D. 12. Na grzbiecie znajduje się naklejka z kolejną sygnaturą karmelitów lwowskich – 294.

W księdze występują dwa rodzaje pieczęci pochodzących z klasztoru lwowskiego. Jedna z nich, okrągła, zawiera po rozwinięciu skrótów następujący napis: *Bibliothecae Conventus Leopoliensis Ordinis Carmelitanum*. W jej polu znajduje się owalna tarcza z godłem Zakonu zwieńczona koroną, w klejnocie – ręka zbrojna w miecz ognisty (symbol proroka Eliasza), a po bokach tarczy dwa aniołki. Warto dodać, że tę pieczęć spotyka się w niemal wszystkich księgach pochodzących z tego klasztoru. Druga natomiast, owalna, zawiera jedynie napis *Bibliotheca Conventes P. P. Carmelitanum LEOPOLI*.

Księga znajdowała się wśród darów przekazanych karmelitom lwowskim przez bibliotekę katedralną i była przechowywana u nich aż do końca II wojny światowej³³. W roku 1945 władze radzieckie zamknęły klasztor Karmelitów we Lwowie, a księgo-

³⁰ E. R ó ż y c k i, *Książka polska...*, dz. cyt., s. 158–159.

³¹ Inne noty proveniencyjne wpisane na książkach do niego należących albo nie mają daty wpisu, albo zawierają właśnie tę datę. Te pierwsze zostały prawdopodobnie naniesione przez niego. Porównałam notatkę proveniencyjną, zawierającą nazwisko Perlickiego, obecną w starym druku przechowywanym w Bibliotece Zakładu Narodowego im. Ossolińskich (Wrocław), sygnatura XVI.0.712, gdzie znajdujemy dwa teksty prawnicze opublikowane w Krakowie w 1534 i 1536. Jednakże jest to inna ręka niż w naszym przypadku i nie ma tutaj daty. Tak więc notatka, którą widzimy w druku z Biblioteki Ossolińskich, naniesiona została prawdopodobnie przez Perlickiego.

³² Zob. S. S u ł e c k i, *Inkunabuly kapituły katedralnej lwowskiej w zbiorach biblioteki karmelitów na Piasku w Krakowie*, [w:] *Książka dawna i jej właściciele*, red. D. S i d o r o w i c z - M u ł a k, A. F r a n - c z y k - C e g ł a, Wrocław 2017, s. 271.

³³ Tamże.

zbiór został przewieziony do klasztoru na Piasku w Krakowie³⁴, gdzie znajduje się po dziś dzień.

Ostatnia warstwa historii księgi również jest tutaj widoczna. Na tylnej wyklejce umieszczono białą karteczkę z napisem: „Dezynfekcja 16 maja 2006 r.”. Wówczas to książka była w Krakowie konserwowana i została zidentyfikowana.

Jak wiadomo, biblioteka Zygmunta Augusta uległa rozproszeniu. Księgi z biblioteki ostatniego Jagiellona wciąż są odkrywane³⁵. Niniejsze badania wpisują się w pewien ciąg i stanowią odpowiedź na dezyderat badawczy odnoszący się do kolekcji jedynego być może księcia Renesansu, w całym znaczeniu tego słowa, w Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

BIBLIOGRAFIA

- Calderini, Giovanni, [online] <http://www.treccani.it/enciclopedia/giovanni-calderini> [dostęp: 23.03.2019].
- Chwałewik E., *Zbiory polskie: archiwa, biblioteki, gabinety, galerie, muzea i inne zbiory pamiątek przeszłości w ojczyźnie i na obczyźnie w porządku alfabetycznym według miejscowości ułożone*, Warszawa 1926–1927.
- Gwóźdź J., Różycki E., *Druki XVI wieku w zbiorach Biblioteki Katedralnej we Lwowie*, Warszawa 2008.
- Hartleb K., *Biblioteka Zygmunta Augusta. Studium z dziejów kultury królewskiego dworu*, Lwów 1928.
- Histoire de la Bibliothèque nationale de France*, [online] <https://www.bnf.fr/fr/histoire-de-la-bibliotheque-nationale-de-france> [dostęp: 31.10.2019].
- Kawecka-Gryczowa A., *Biblioteka ostatniego Jagiellona. Pomnik kultury renesansowej*, Wrocław 1988.
- Krynica M., *Oprawy książkowe z herbami ostatnich Jagiellonów w zbiorach Muzeum Narodowego w Krakowie*, „Rozprawy i Sprawozdania Muzeum Narodowego w Krakowie”, t. 12, 1980, s. 23–59.
- Majkowski E., *Materiały do dziejów Biblioteki Zygmunta Augusta. Książki Zygmunta Augusta przechowywane w Bibliotece Archidiecezjalnej w Poznaniu*, Poznań 1928.
- Muraszko M., *Nieznane monumentum z biblioteki Zygmunta II Augusta w zbiorach Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie*, „Folia Toruniensia”, t. 18, 2018, s. 187–196.
- Ososiński T., *Dwie książki z dawnej biblioteki króla Zygmunta Augusta*, „Rocznik Biblioteki Narodowej” XLV, 2014, s. 97–108.
- Pignot J.-H., *Un Jurisconsulte au XVIe siècle. Barthélemy de Chasseneuz*, Paris, 1880; Genewa 1970.
- Płaszczyńska-Herman K., *Nieznane książki króla Zygmunta Augusta w bibliotece Zgromadzenia Księżych Misjonarzy na Stradomiu w Krakowie*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” LXIII, 2013, s. 71–81.
- Różycki E., *Książka polska i księgozbiory we Lwowie w epoce renesansu i baroku*, Wrocław 1994.
- Sidorowicz-Mulak D., Wagner A., *Dzielo Vesaliusa w oparciu Mistrza Dawida a problem początków księgozbioru króla Zygmunta Augusta*, „Roczniki Biblioteczne” LIX, 2015, s. 3–24.
- Sułecki S., *Księgozbiór klasztoru karmelitów na Piasku w Krakowie*, Kraków 2014.
- Sułecki S., *Inkunabuły kapituły katedralnej lwowskiej w zbiorach biblioteki karmelitów na Piasku w Krakowie*, [w:] *Książka dawna i jej właściciele*, red. D. Sidorowicz-Mulak, A. Franczyk-Cegła, Wrocław 2017, s. 269–285.
- The Bibliotheca Corviniana Collection*, [online] <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/memory-of-the-world/register/full-list-of-registered-heritage/registered-heritage-page-8/the-bibliotheca-corviniana-collection/> [dostęp: 31.10.2019].
- Tkaczenko M.I., Brynda M., *Katalog książek z biblioteki króla Zygmunta II Augusta w zbiorach Rosyjskiej Biblioteki Narodowej w Sankt Petersburgu*, Warszawa 2015.

³⁴ Tamże, s. 270.

³⁵ Przykładem jest wyżej cytowana publikacja K. P ł a s z c z y Ń s k i e j - H e r m a n.

STRESZCZENIE

Przedmiotem artykułu jest nowo odkryty druk pochodzący z księgozbioru króla Zygmunta Augusta, obecnie przechowywany w kolekcji oo. karmelitów trzewickowych na Piasku w Krakowie. Księga zawiera teksty prawnicze opublikowane w połowie XVI wieku i była niegdyś częścią obszernej królewskiej kolekcji dzieł prawniczych, zwłaszcza ksiąg poświęconych odrażdżającemu się prawu rzymskiemu. Zbiór cechowała przede wszystkim wszechstronność, wielojęzyczność oraz różnorodność tematyczna, co świadczy o jego renesansowym charakterze i europejskim wymiarze. Po śmierci króla w roku 1572 jego księgozbiór uległ rozproszeniu. Część kolekcji znalazła się u karmelitów trzewickowych w Krakowie, choć nie bezpośrednio. Omawiana księga należała najpierw do Wojciecha Perlickiego (zmarł w 1607 roku), potem do kapituły katedralnej we Lwowie, następnie do karmelitów trzewickowych we Lwowie, a po II wojnie światowej znalazła się w klasztorze karmelitów trzewickowych w Krakowie.

SŁOWA KLUCZOWE

Zygmunt August, Barthélemy de Chasseneuz, Giovanni Calderini, Hugo Darlay, starodruki, karmelici

THE UNKNOWN BOOK FROM THE LIBRARY OF SIGISMUND II AUGUSTUS
IN THE COLLECTION OF THE CARMELITE MONASTERY AT PIASEK, KRAKÓW

SUMMARY

The subject of the article is a recently discovered printed book from the library of the King Sigismund II Augustus, currently preserved in the monastery of Carmelites of the Ancient Observance in Kraków. The book contains legal texts published in the middle of the 16th century, and was once part of a large collection of legal works belonging to the King, especially books devoted to the revived Roman law. The collection had a comprehensive character, involving multiple languages and wide range of subjects, which proved its Renaissance character as well as its European dimension. After the King's death in 1572, his library was dispersed. The book in question belonged first to Wojciech Perlicki, who died in 1607, then to the Cathedral Chapter in Lviv, next to the Carmelites of the Ancient Observance in Lviv, and only after the Second World War it found itself in the Carmelites' monastery in Krakow.

KEYWORDS:

Sigismund II Augustus, Barthélemy de Chasseneuz, Giovanni Calderini, Hugo Darlay, early printed books, Carmelites

